

НЕКА ЗАКОНСКА РЈЕШЕЊА ОБРАЗОВАЊА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У БиХ

Слободан Наградић*

Stručni rad   doi:10.7251/NSK1501065N   UDK: 376.7:323.15(497.6)(094.5)

Сажетак

Ситуација у сфери образовања, као темељном садржају идентитета националних мањина, је изнимно значајна за утврђивање и евалуацију друштеног положаја тих друштвених група у свим државама у којима мањинске заједнице те етиологије и провенијенције егзистирају, па тако и у постдејтонској БиХ, а самим тим и Републици Српској. У раду је, на основи анализе скоро све легислативе која акценује и садржи норме и санкције о правима припадника националних мањина, а посебно оне о образовању,

показано да у дејтонски легализованој БиХ не мања законских прописа о правима припадника мањинских етничких заједница, укључујући и тзв. педагошку легислативу, да је она хармонизована са међународним инструментима (конвенције, повеље, декларације, протоколи и сл.) за заштиту људских права мањина, али, како аутор закључује, њихова дефицијентност је у међусобној дисхармонији и непрецизности, из чега произлази конфузија у имплементацији, а често и непроводивост.

Кључне ријечи: националне мањине, образовање, идентитет, легислатива, људска права, хармонизација прописа, (не)дискриминација, имплементација

---

* Мр Слободан Наградић је магистар социологије, директор Републичког завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа. Контакте у вези са овим радом можете остварити путем меила:

Summary

Some legal solutionis of education of national minorities in BiH

The situation in the area of education, as a basic feature of the national minorities identity, is exceptionally significant in definin and evaluating social position of those social groups in all countries in which minority communities of such etiology and provenience exist, thus in postdayton BiH, an Republic Srpska. Within the work, based on the analysis of almost complete legislative that accepts and contains rules of the rights of national minorities, especially those on education, it is shown that Dayton–legalized BiH does not lack laws on the rights of the minority ethnic communities, including so called pedagogical legislative, that this legislative is harmonized with international rules (conventions, declarations, protocols etc.) of protection of national minorities' human rights, but, according to the author's conclusion, their deficiency is in mutual disharmony and inaccuracy, which implies confusion in teheir implementation, and often unenforceability.

Key words: *national minorities, education, identity, legislative, human rights, harmonization of laws, (non) descrimination, implementation*

Подручје социјалне егзистенције, политичких процеса и односа које се из више разлога и с пуним покрићем може дефинисати као област очувања и учвршћивања културног, духовног, образовног и осталих садржаја и димензија идентитета националних мањина, је, свакако, једно од најважнијих конститутивних елемената њиховог социјалног и народносног бића, историјског (пре)траја(ва)ња и друштвеног положаја. Овдје, у овој расправи, у првом плану ће бити експлицирани позиција, значење и значај процеса и система образовања, као тек једног сегмента, „дијела“ социјалне збиље и друштвеног подсистема, који утиче и има консеквенције за онтологију и феноменологију националних мањина, тј. њихов правни статус и друштвени положај, ситуираних у геополитичке и темпоралне координате пост-дејтонске Босне и Херцеговине и њених конститутивних, државотворних ентитета: Републике Српске и, узгредно, Федерације БиХ, али и то редуковано само на нормативну, примарно легислативну, димензију проблема.

У контексту нормативног постулирања права националних мањина, њиховог гарантовања и заштите, треба свакако навести и, макар у покушају, симулирати њихову експликацију, тј. анализу, *законá из сфере образовања, затим оне из домена језика и писма*, а потом анализовати и њихову имплементацију, као и феноменологију стварности на тој примјени утемеље-

ну. На првом мјесту, због општости норми, пажње вриједан и за анализу „подобан“, јесте *Оквирни закон о основном и средњем образовању у БиХ*.¹ Тај закон је релевантан и, истовремено, интересантан, између осталог и због тога што су његове норме којим се прописују обавезе властима у БиХ, укључујући и образовне власти *via-a-vis* права припадника националних мањина на образовање, *антиномичне*, тј. у значајној супротности са нормама Закона о заштити права припадника националних мањина², иако је још од староримског права идеал и циљ истовремено (био) да закони не смију бити противрјечни. Актуелизовани закон у више својих чланова третира питање образовања припадника националних мањина у БиХ: од општих циљева образовног процеса у БиХ и обезбјеђивања једнаких могућности, без обзира на националну припадност, што (би требало да) укључује

¹ Босна и Херцеговина је тај закон усвојила 2003. године, не без одређеног, мимикријског, притиска тзв. међународне заједнице, у првом реду ОХР-а.

² Поменути закони су дисхармонични, јер различито третирају/нормирају исту „материју“, тј. право националних мањина на образовање и услове под којима се оно одвија, упркос чињеници да их је донио исти законодавац, тј. Парламентарна скупштина БиХ, да су донесени готово у исто вријеме (срединам 2003. године), а да је приједлог Закона о заштити права припадника националних мањина прије тога био неколико мјесеци у фази тзв. јавне расправе, па су за његове норме морали знати и посланици оба дома Парламентарне скупштине БиХ, као и надлежни органи и тијела у ентитетским и кантоналним нивоима власти, те дно тзв. стручне јавности, тако да се за својеврени пренос надлежности из те сфере са ентитетског на државни ниво одлучивања нико од њих не може амнестирати.

и припаднике националних мањина /члан 3, посебно став е/, затим гарантовања права дјетета на образовање без дискриминације по било којој основи /члан 4/, до нормирања употребе матерњег језика и писма и забране изругивања језику, култури и религији било којег појединца /чланови 8 и 10/, све позивајући се на узор и праксу засновану на нормама *Оквирне конвенције за заштиту националних мањина*³, али не и на *Европској повељи о регионалним језицима и језицима мањина*⁴. О томе ће више ријечи бити у наредним реченицама, а овдје ће се сад апсолвирати започета димензија актуелизоване теме.

Оквирни закон о основном и средњем образовању у БиХ је највише интересантан и проблематичан по томе што, кад се на њега гледа и он вреднује искључиво са становишта универзалних начела о људским правима, тј. принципијелно, а не и повијесно, фактички, *уноси својеврсну дискриминацију националних мањина по основу њихове бројности*. Ријеч је

³ Тај међународни инструмент за заштиту људских права, у конкретном случају: националних мањина, донесен је 1994., а на снагу ступио – кад га је ратификовало 12 држава-чланица Савјета Европе – у Босни и Херцеговини је, у складу са анексом IV Дејтонског мировног споразума, тј. Уставом БиХ, ступио на снагу још 1995. Упореди: *Оквирна конвенција за заштиту националних мањина Савјета Европе*, у: *Права мањина*, Министарство вањских послова Босне и Херцеговине, Сарајево, 1997.

⁴ И иза овог међународног инструмента за заштиту људских права специфичних мањинских заједница стоји Савјет Европе. Шире о томе у: Слободан Наградић, *Легалитет националних мањина*, Fridrich Ebert Stiftung, Сарајево, 2010.

о једном члану тог закона који нормира квалитет, обим и начин употребе језика и културе националних мањина у образовним/наставним програмима и плановима у основним и средњим школама у БиХ, а по чему је речени закон различит, дивергентан, у опозицији са *Законом о заштити права припадника националних мањина*⁵. Наиме, *Оквирни закон о основном и средњем образовању у БиХ* прописује „Језик и култура сваке значајније мањине која живи у Босни и Херцеговини поштоваће се и уклапати у школу у највећој мјери (курзив је наш – Н. С.) у којој је то изводиво, у складу са Оквирном конвенцијом за заштиту националних мањина.“⁶ Као што се из наведеног текста закона види, законодавац је предвидио и нормирао да се у образовном систему и процесу „поштују и уклапају у школу“ само језици и култура „значајнијих мањина“, не прецизирајући при том које су то мањине и по којем критеријуму су значајније, те шта се мисли под категоријом „поштовања“ језика и културе. Нема сумње, у тако формулисаној легислативи велики простор се оставља арбитрарности, па и волунтаризму, углавном образовним властима на нивоима ентитета, кантона и општина, које су

ефективно надлежне и одговорне за образовни процес и сегмент живота. У најмању руку, речене законске норме не само да су дискутабилне, него су, због своје конфузности, и неспроводиве (у пракси). Оне су далеко испод нивоа права националних мањина на образовање и коришћење матерњег језика и властитог писма и културе загарантованих Оквирном конвенцијом за заштиту националних мањина и Закона о заштити права припадника националних мањина, па чак и онога што је на дјелу било у предратној БиХ, односно СФРЈ. Међутим, БХ законодавац је ипак сматрао опортуним да у поменутом закону још једном обрати пажњу на националне мањине; овога пута нормирајући да је недопустиво да ученици било које мањине не смију бити изложени дискриминацији због свог језика, културе и религије.

Но, за разумијевање стварног стања у коришћењу речених, законски нормираних људских права припадника националних мањина у БиХ, треба поћи од чињеница да је *ефективна надлежност за сферу образовања у постдејтонској БиХ ситуирана на нивоу ентитета, односно, кад је ријеч о Федерацији БиХ, на нивоу кантона*, па због тога ваља видјети како су образовање, језик, писмо, култура и остали конституенси идентитета националних мањина постулирани у њиховим законима и другим правним актима.

Као и у примјерима других закона, тако и едукацијска легислатива у ентитетима и кантонима баштини праксу „ресавске школе“. Посљеди-

⁵ Закон је, након „дугог марша кроз институције“ (Р. Дучке), усвојен средином 2003. Погледати: *Закон о заштити права припадника националних мањина*, Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине, „Службени гласник БиХ“, бр. 2/03, Сарајево, 2003.

⁶ Ријеч је о члану 8. Оквирног закона о основном и средњем образовању у Босни и Херцеговини. *Оквирни закон о основном и средњем образовању*, „Службени гласник БиХ“, бр. 18/03, Сарајево, 2003.

ца тога је чињеница да се готово сви закони које су усвојиле власти са тих нивоа након доношења, колоквијално казано, државног оквирног закона о образовању, ослањају управо на њега, слиједе његову логику и императиве, игноришући и/или „заборављајући“, с једне стране све оне међународне инструменте из области људских права које је БиХ усвојила и/или ратификовала и, с друге стране, конкретне околности у којима ће тзв. образовно законодавство бити имплементисано. *Власти ентитета, у мањој мјери и кантона у Федерацији БиХ, су се трудиле да правима националних мањина посвете адекватну пажњу, да не дискриминишу њихове припаднике, али су, с друге стране, у реализацији тих намјера често биле неспретне, конфузне и контроверзне, на начин и у мјери да те норме није било могуће провести или је, пак, њихово провођење производило посљедице које нису биле жељене, пројектоване и очекиване. Примјер за то је и Закон о основном образовању и васпитању Републике Српске.⁷ Он у одредбама, ако не и готово у цјелини, преузима формулације норми из државног оквирног закона о образовању кад су језик и култура националних мањина посриједи. Додуше, у реченом закону норма која регулише обавезу вла-*

*сти, у конкретном случају образовних власти Републике Српске, у вези са подучавањем о језицима и култури националних мањина у основном образовању постављена је нешто флексибилније, или пак рестриктивније, што зависи од тога са које стајне и вриједносне тачке се она посматра. И у њој се постулира обавеза и даје „свечано“ обећање по којем „Језик и култура националних мањина у Републици Српској поштоваће се и користити у школи у највећој могућој мјери, а у складу са Оквирном конвенцијом за заштиту националних права (!) мањина и Законом о заштити права припадника националних мањина (‘Сужбени гласник РС’, број 2/05)“.⁸ Ипак, у наведеној одредби/норми постоје и неколике помена вриједне разлике у односу на државни оквирни закон. Прво, актуелизовани закон Републике Српске више не дијели националне мањине на „значајније“ и оне које то нису; и друго, он се позива на један други закон РС, а то је Закон о заштити права припадника националних мањина Републике Српске у којем се, такође, говори о правима националних мањина на коришћење матерњег језика и његовање властите културе.⁹ Међутим, *најважнија ино-**

⁷ Закон под тим именом први пут је у Републици Српској усвојен 2004. године и до сада је претрпио више измјена и допуна, од којих су најзначајније оне из 2008. *Закон о основном образовању и васпитању Републике Српске*, „Службени гласник Републике Српске“, бр.74/08, Бања Лука, 2008.

⁸ Ријеч је о члану 12., ставу (4) Закона о основном образовању и васпитању Републике Српске. Наравно, норма је јасна, али ни она није „невина“ vis-a-vis тешкоћа у имплементацији.

⁹ Додуше, у том закону РС се „омакла“ и једна грешка, превид у именовану назива Оквирне конвенције за заштиту националних мањина тако што је додата и ријеч „права“, које нема у њеном правном, изворном називу. Погледати: фуснота број 3.

вација у закону српског државотворног ентитета (РС) је увођење новог става у којем се нормира начин на који ће се поменути обавеза образовних власти РС имплементисати, па се каже: „Ближи пропис о организовању и извођењу наставе на језицима националних мањина доноси Влада, на приједлог Министарства.“ Даља анализа показује практичне ефекте тог императива, а он је опредмећен у *Инструкцији* за провођење тог закона коју је приредило надлежно министарство. У РС националне мањине су, а-рго-роо образовања, у фокусу пажње власти у још једном закону. Ради се о **Закону о средњем образовању Републике Српске** у којем се¹⁰ мањинама националне детерминације, осим општих ставова о људским правима, поштовању различитости и забрани дискриминације, укључујући националну и вјерску припадност, гарантује употреба њиховог језика и културе, опет на уопштен и тешко проводив начин: „Језик и култура националних мањина у Републици поштоваће се у средњем образовању у складу са Оквирном конвенцијом за заштиту права националних мањина.“¹¹

Као што Оквирни закон о основном и средњем образовању у БиХ углавном не кореспондира и није хармонизован

¹⁰ То се нарочито чини у члановима 4. и 5. поменутог закона.

¹¹ Члан 11. Закона. И у њему се опет, из „непознатих“ разлога, назив Оквирне конвенције ... Савјета Европе „допуњује“ нетачним и у њој непостојећим појмом „права“. Биће да се ради о истом аутору као и Закона о основном образовању и васпитању РС.

са Законом о заштити права припадника националних мањина исте државе, тако најчешће и закони о основном, а потом и средњем образовању Републике Српске, не представљају увијек, а поготово не конзистентну и креативну разраду и имплементацију њеног закона о заштити права припадника националних мањина. Нема јасних и непротиврјечних натукница или одредби о томе како се оперативном имплементацију норми из закона о заштити права припадника националних мањина, посебно с обзиром на бројност популације националних мањина у укупном становништву одређене територије или нивоа власти, односно у зависности од тога да ли неко одјељење/разред основне школе похађа већина, најмање трећина или, пак, петина ученика припадника једне или више националних мањина, а што нормира и на шта обавезује Закон о измјенама и допунама закона о заштити права припадника националних мањина из 2005. године¹² и тако даље. Такође, нигдје није прецизирано да ли су образовне власти у БиХ, а то зна-

¹² Ради се о члану 5 Закона о измјенама и допунама Закона о заштити права припадника националних мањина, који у вези са предњим питањем гласи: „Образовне власти у БиХ, у оквиру свог образовног програма (предшколског, основног и средњег), обавезна су да у школама у којима ученици – припадници једне националне мањине чине најмање једну трећину обезбиједи образовање на језику те мањине, а ако чине једну петину да им омогуће додатну наставу о језику, књижевности, историји и култури мањине којој припадају, ако то захтијева већина њихових родитеља.“ Наведено према: Слободан Наградић, *Легалитет националних мањина*, цит. издање, стр. 83.

чи и у РС, по себи, *ex officio*, дужне да уведу наставу на језицима националних мањина или макар елементарно подучавање о њиховим језицима, култури, историји или традицији, уколико то не захтијевају сами припадници националних мањина, односно бар једне од њих. Јер, у вези са тим питањем, како смо напријед показали, разликују се квалитет, степен и ниво облигација за институције власти које произлазе из Оквирне конвенције за заштиту националних мањина у односу на оне изведене из Закона о заштити права припадника националних мањина. Закон је, показали смо, према правима припадника националних мањина, нарочито кад су образовање, култура, језик и писмо посриједи, „шире руке“, дарожљивији, односно облигаторнији кад су дужности власти у питању, него европска Оквирна конвенција. Такође, аргументовали смо и неколико разлога и услове због којих и у којима је то тако.

Разумије се, у коликотолико демократским друштвима, легислатива је дијалектичка категорија, промјенљива варијабла. Ниједан закон није сакро-санктно слово, нека окамењена структура без могућности иновација, измјена и допуна, па и радикалних промјена. *Законске норме се стално, уз већи или мањи отпор, мијењају, прилагођавају социјалним потребама и околностима унутар којих дјелују основни друштвени чиниоци и субјекти.* Оно што је у једном историјском тренутку или, пак, дужем временском перио-

ду, односно друштвеним условима, уређењу, те политичком систему, поретку и владајућој гарнитурџ, било важећа норма, императив за понашање, пропис који регулише поступке и обрасце дјеловања, у неком другом амбијенту, контексту и аксиолошкој конфигурацији, односно времену, није или не мора бити, односно људима, групама и друштву као цјелини ништа не значи и ни на шта их не обавезује. Те преинаке, посебно уколико се врше еволутивним методима и законским средствима, процедурално валидно, углавном имају свој континуитет, одређену закономјерност. *Тако је (било) и са легислативом из области образовања у Републици Српској у њеној двадесетогодишњој (20) историји, односно у постдејтонској политичкој егзистенцији БиХ.* Кад је ријеч о сету идентитетских закона (култура, језик, писмо, традиција, образовање, умјетност и сл.), онда за разумијевање актуелног третирања националних мањина у њима и нормирања обавеза институција власти спрам њихових припадника и заштити права у појединим сферама егзистенције, а из чега се рашчитава укупан однос једног друштва према националним мањинама које живе у њему, поред наведеног, треба евоцирати и актуелизовати и *Закон о школи Републике Српске*, који је у њој био на снази, упркос неколиким измјенама и допунама, све до доношења новог, тј. актуелног Закона о основном образовању и васпитању РС, 2004. године.

Са становишта елаборације наше основне теме, посебно анализе легислативе којом се нормира и штити идентитет националних мањина у постдејтонској БиХ, речени закон је вишеструко интересантан. Прије свега ријеч је о закону који је *in extenso*, у цјелини преузет од законодавства Републике Србије¹³ из времена старе, друге Југославије, затим, у *закону се још користио појам народност умјесто данашње категорије национална мањина*, баш као и израз школа у значењу оновремене синтагме образовни процес и установа заједно итд., али је речени законски пропис карактеристичан по томе што је (био) увео одређене цензусе које је требало задовољити уколико се хтјела и очекивала настава и на језику националне мањине, односно народности. У том закону се, у више чланова чак, третира феномен образовања народности/ националних мањина и постулира обавеза власти да организују реализацију наставе и на језицима народности, односно националних мањина. На примјер, у члану 5. се експлицитно каже: „За припаднике народности наставни план и програм остварује се и

¹³ У првим, посебно ратним, годинама политичке егзистенције Републике Српске, са свим називима које је она тада користила за своју номинацију, српски државотворни ентитет унутар дејтонске БиХ увелико је користио законе и друге правне прописе Републике Србије. У првом реду из свих оних области у којима није (још) имао своје законе и прописе, а потом и из подручја у којима се традиционално ријетко доносе нови закони. Осим Србије, Република Српска је тада, а и касније, користила и законе СФР Југославије, СРЈ, предратне СР Босне и Херцеговине, чак САП Војводине итд.

на матерњем језику, или двојезично, *ако се за упис у први разред пријави најмање 15 ученика.*“ (курзив је наш – Н. С.)¹⁴ Другим ријечима, образовне власти су (биле) дужне за ученике припаднике народности/ националних мањина организовати имплементацију наставног програма и на њиховом матерњем језику, али само уколико их је у први разред (било) уписано најмање 15. Штавише, едукација се обављала и двојезично¹⁵, а школе су, уз сагласност министра образовања/школства или просвјете, могле и саме да организују двојезичну наставу или, пак, реализацију *curriculum*-а и на језику националне мањине/ народности и за мање ученика од тог броја, који је био својеврсни Рубикон *vis-a-vis* обавезе државних власти спрам мањина етничке провенијенције. Дакле, по ономадној легислативи, тј. у првих десет поратних година, у Републици Српској, као дијелу дејтонске БиХ, на дјелу је био закон чија имплементација је подразумијевала и „производила“ праксу у којој су се језик и писмо неке националне мањине у наставном процесу користили само уколико је у једном одјељењу/разреду, и то од почетка основног школовања, било упи-

¹⁴ Члан 5. Закона о школи Републике Српске.

Према: *Закон о школи Републике Српске*, „Службени гласник Републике Српске“, бр. 38/04 и 82/04, Бања Лука, 2004.;

¹⁵ У случају кад су ученици припадници народности/ националне мањине похађали наставу на српском језику, њима је обезбјеђивано „савлађивање наставног плана и програма матерњег језика са елементима националне културе“, што је нормирано у једном од чланова поменутог закона.

сано најмање 15% ученика припадника националних мањина, односно уколико у једном одјељењу/разреду нема најмање 15% ученика који припадају националним мањинама, без обзира колики (је) проценат припадника националних мањина живи(о) на територији под „јурисдикцијом“ „мјесно надлежне“ основне школе, али у том случају трошкови наставног процеса падали су на саму школу. У том смислу речени закон није (био) ултимативан према властима. Наиме, уколико на одређеној „мјерној“ територији, односно у егземпларном школском одјељењу ученика, не живи или не похађа наставу довољно припадника националних мањина, речених најмање 15, онда образовне власти надлежне за ту територију и образовну установу нису обавезне, не морају, чак и уколико могу, да организују наставу на националномањинском језику. С друге стране, и у том закону остало је неријешено питање шта (да) се ради у ситуацијама кад и ако сами припадници националних мањина не захтијевају да се у школе, које похађају дјеца њихових припадника, уведе настава на њиховом језику. Образовне власти то не би могле, тачније не смију својом вољом наметнути, све и кад би хтјеле. Тако бар ствари стоје према одредбама Оквирне конвенције за заштиту националних мањина Савјета Европе, која је, истине ради, легализована знатно касније у односу на прву верзију актуелизованог закона, баш као и закони о заштити права припадника национал-

них мањина на нивоу БиХ и ентитета. Требало је, али није, и то ускладити, амандманима на речене законе, са императивима Конвенције.

Ради комплетирања „слике“, односно попуњавања мозаика и учвршћивања/аргументисања представе о људским правима припадника националних мањина, а свега тога нема без увида и спознаје статуса и садржаја, обима и начина третирања националних мањина у нормативном поретку и вриједносној „мрежи“ којом су, данас и овдје, обухваћене, детерминисане, па и интериоризоване и те етничке заједнице, што је потребно за и предузима се с циљем што прецизнијег лоцирања и дескрипције њиховог друштвеног положаја у постдејтонској БиХ, треба на овом мјесту још истаћи, односно подсјетити на факт који(м) (се) колико-толико објашњава „фасцинација“ бројем 15, односно истим процентом (15%) припадника националних мањина на некој територији или у школском одјељењу, као што је то било у претходно поменутом, анализираном и цитираном Закону о школи Републике Српске. Речени закон је, као што смо навели, преузет из законодавства Србије, али је за аргументовање наше тезе овдје важније сазнање да је, истовремено са њим, у истој тој републици на снази био и примјењивао се још један закон који се експлицитно, директно и у цјелини односио на тзв. језичку материју, уређујући начин коришћења језика и писма под њеном јурисдик-

цијом. Ријеч је о Закону о службеној употреби језика и писма у Републици Србији, у којем су врло детаљно прописане кондиције и начин употребе језика и писма националних мањина. У том закону се помиње, фиксира и етаблира проценат од 15% припадника националних мањина на подручју неке локалне заједнице којима се мора обезбиједити несметана употреба њиховог матерњег језика и писма, наравно, уколико је оно различито од српске ћирилице, и то у свим медијима (не само медијима комуникације, него и другим медијима, као што су политика, спорт, судство, култура итд.), околностима, поводима и потребама. Из тог закона пропорција о 15% припадника националних мањина као релевантна за остваривање неких њихових права се затим проширила, попут неке заразе, и на друге законске пројекте у Србији, а потом и у Републици Српској и, на одређени начин, по аналогiji, доспјела све до Закона о измјенама и допунама закона о заштити права националних мањина, у поглавље и чланове у којима се нормира облигација власти у БиХ да обезбиједи наставу на језицима националних мањина или подучавање о њиховим језицима, култури, историји, традицији и слично, у зависности од тога да ли се ради о једној трећини или, пак, једној петини ученика неког одјељења основне школе. Објективно, обавезу али и дужност организовања

наставе на језицима етничких мањина није лако реализовати, али се не смије од њих одустајати.

***

Анализа педагошке, идентитетске и неколике друге легислативе у Федерацији БиХ, тј. конкретних закона о основном и средњем образовању и третирању националних мањина у њима, затим о њиховом језику и писму, те о другим регијама постојања и дјеловања, овдје је изостављена из једноставног разлога што је федерално законодавство из тих сегмената правнополитичке егзистенције националних мањина у тим законским актима готово идентично законским прописима у Републици Српској, а њих смо довољно експлицирали у овој расправи па је искључена могућност да би се анализом законâ Федерације БиХ сад детектовале и идентификовале неке битне разлике и повим-и у односу на оно што се може спознати херменеутиком легислативе Републике Српске. Ако међу њима и има неких пажње вриједних разликовних детаља, њих има смисла и оправдања елаборисати само у контексту и приликом анализе имплементације и резултата које та легислатива уписује у конкретну, повијесну егзистенцију и упливише на друштвени положај националних мањина у оновременој постдејтонској БиХ.

Литература

- Устав Босне и Херцеговине*, у: *Устави: Босне и Херцеговине, Федерације Босне и Херцеговине, Републике Српске, Кантона у Федерацији БиХ* (1999). Сарајево: Федерално министарство правде.
- Устав Републике Српске*, седмо допуњено и пречишћено издање (2009). Лакташи: „Графомарк“.
- Статут Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине*, ревидирани текст (2008). Брчко: „Службени гласник Брчко Дистрикта БиХ“, бр. 17/08.
- Закон о заштити права припадника националних мањина* (2003). Сарајево: Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине, „Службени гласник БиХ“, бр. 2/03.
- Закон о измјенама и допунама Закона о заштити права припадника националних мањина* (2008). Сарајево: „Службени гласник БиХ“, бр. 93/08.
- Закон о заштити права припадника националних мањина Републике Српске* (2005). Бања Лука: „Службени гласник Републике Српске“, бр. 2/05.
- Закон о заштити права припадника националних мањина Федерације Босне и Херцеговине* (2008). Сарајево: „Службене новине Федерације Босне и Херцеговине“, бр. 56/08.
- Изборни закон Босне и Херцеговине* (2008). Сарајево: „Службени гласник БиХ“, бр. 37/08.
- Закон о измјенама и допунама Изборног закона Босне и Херцеговине* (2008). Сарајево: „Службени гласник БиХ“, бр. 37/08.
- Закон о забрани дискриминације* (2009). Сарајево: „Службени гласник БиХ“, бр. 59/09.
- Оквирни закон о основном и средњем образовању* (2003). Сарајево: „Службени гласник БиХ“, бр. 8/03.
- Закон о основном образовању и васпитању Републике Српске* (2008). „Службени гласник Републике Српске“, бр. 74/08, Бања Лука.
- Закон о средњем образовању и васпитању Републике Српске* (2008). Бања Лука: „Службени гласник Републике Српске“, бр. 74/08.
- Закон о школи Републике Српске* (2004). Бања Лука: „Службени гласник Републике Српске“ бр. 38/04 и 82/04.
- Закон о средњој школи* (2004). Бања Лука: „Службени гласник Републике Српске“, бр. 38/04 и 62/04.
- Правилник о васпитању и образовању дјеце припадника националних мањина* (2004). Бања Лука: „Службени гласник Републике Српске“, бр. 89/04.
- Оквирна конвенција за заштиту права националних мањина Савјета Европе* (1997). У књизи: *Права мањина*. Сарајево: Министарство вањских послова Босне и Херцеговине.
- Европска повеља о регионалним језицима и језицима мањина* (1997). У: *Права мањина*. Сарајево: Министарство вањских послова Босне и Херцеговине.

- Хашке препоруке. О праву националних мањина на образовање и објашњење* (1990). Лондон: Фондација за међуетничке односе.
- Декларација УН о правима лица која припадају националним или етничким, вјерским или језичким мањинама* (2004). У *Први Извјештај Босне и Херцеговине о законодавним и другим мјерама на провођењу начела утврђених у Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина Савјета Европе у БиХ*. Сарајево: Савјет министара БиХ.
- Други Извјештај Босне и Херцеговине о законодавним и другим мјерама на провођењу начела утврђених у Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина Савјета Европе у БиХ* (2008). Сарајево: Савјет министара БиХ.
- Трећи Извјештај Босне и Херцеговине о законодавним и другим мјерама на провођењу начела утврђених у Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина Савјета Европе у БиХ*. (2011). Сарајево: Савјет министара БиХ.
- Стратегија за рјешавање проблема Рома у Босни и Херцеговини* (2005). Приредио: Слободан Наградић. Сарајево: Савјет министара БиХ.
- План акције о образовним потреба Рома и припадника осталих националних мањина у Босни и Херцеговини* (2004). Сарајево: Мисија ОЕБС-а у БиХ и министарства образовања/просвјете у БиХ.
- Неконститутивни народи* (2004). Будимпешта: Центар за људска права мањина.
- Ускраћена будућност 2001-2006? Право ромске дјеце у Босни и Херцеговини на образовање – извјештај о истраживању* (2006). Сарајево: Save the Children UK и Европска унија.
- Валента Леонард, *Упознајмо се! Националне мањине у Босни и Херцеговини* (2008). Сарајево: Организација за европску безбједност и сарадњу.
- Дмичић Миле (2005). *Националне мањине у уставном и правном систему Босне и Херцеговине*. Градишка: „Градишки зборник“, бр. 7.
- Кукић Славо, *Положај националних и вјерских мањина у Босни и Херцеговини* (2003). Загреб: „*Политичка мисао*“, број 3, 122–137.;
- Људска права у Босни и Херцеговини после Дејтона: од теорије до праксе* (Без год. издања). Сарајево: Центар за људска права Универзитета у Сарајеву.
- Милићевић Неђо (2000). *Људска права и основне слободе националних мањина у правном систему БиХ*. Сарајево: „*Људска права*“, бр. 2.
- Наградић, Слободан (2008). *Националне мањине и Роми у Босни и Херцеговини*. Источно Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Наградић, Слободан (2010). *Легалитет националних мањина*. Сарајево: Fridrich Ebert Stiftung.